

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

КРЕТ Галина Романівна

УДК 343.12-058.56

**ТЕОРЕТИЧНІ, ПРАВОВІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ЗАКРИТТЯ
КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ У СУДІ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеській національній юридичній академії Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник

кандидат юридичних наук, доцент,
КОРОЛЬ Володимир Володимирович,
Навчально-консультаційний центр
Одеської національної юридичної академії
у м. Івано-Франківську,
заступник директора, доцент кафедри
кримінального права, процесу та криміналістики

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
БЕРНАЗ Василь Дмитрович,
Одеський державний університет
внутрішніх справ,
професор кафедри криміналістики;

кандидат юридичних наук, доцент
ТРОФИМЕНКО Володимир Михайлович,
Національна юридична академія
ім. Ярослава Мудрого,
доцент кафедри кримінального процесу

Захист відбудеться 26 лютого 2010 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Одеської національної юридичної академії за адресою: 69005, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 24 січня 2010 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

П.П. Музиченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі розбудови в Україні демократичної, соціальної та правової держави особливої актуальності набувають питання вдосконалення кримінально-процесуального законодавства. Концепція реформування кримінальної юстиції України, затверджена Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008, визначила основні засади та напрямки реформування кримінальної юстиції, серед яких: 1) удосконалення кримінальних процесуальних норм і суміжного законодавства, в тому числі з урахуванням світового досвіду; 2) забезпечення ефективності кримінального судочинства; 3) посилення захисту прав та інтересів потерпілих, гарантоване відшкодування завданої злочином шкоди. Визначені підходи до кримінального судочинства повинні кардинально змінити умови забезпечення прав людини, сформувані переконаність особи і суспільства в дієвості принципу верховенства права, підвищити рівень довіри громадян України до органів системи кримінальної юстиції. В таких умовах особливого значення набувають питання реформування інституту закриття кримінальних справ, оскільки недосконалість його правової регламентації завдає шкоди інтересам правосуддя, порушуючи процесуальні права сторін. Зокрема, з одного боку дозволяє окремим злочинцям уникнути покарання і відповідно обмежує права та законні інтереси осіб, які постраждали від злочину, а з іншого може призвести до грубого порушення презумпції невинуватості особи.

Важливим етапом у реформуванні інституту закриття кримінальних справ було прийняття КК України, в якому розширено коло підстав та змінено правові умови звільнення особи від кримінальної відповідальності. Відповідні зміни та доповнення внесено й до КПК України, зокрема щодо визначення цих підстав та порядку їх застосування органами досудового слідства та суду. Разом з тим, не всі запропоновані положення сприймаються беззаперечно позитивно, а деякі питання взагалі залишились поза увагою законодавця. Це вказує на непослідовність та безсистемність реформування інституту закриття кримінальних справ, як наслідок – численні суперечності та прогалини, які у правозастосовчій діяльності слідчих та судових органів створюють чимало проблем.

Наведене безумовно вказує на актуальність та необхідність вирішення ряду теоретичних і практичних проблем інституту закриття кримінальних справ з метою вдосконалення його правового регулювання.

Теоретичним підґрунтям дослідження стали роботи вітчизняних і зарубіжних науковців та практичних працівників: М.С. Алексєєва, Ю.П. Аленіна, Х.Д. Алікперова, Ю.В. Бауліна, С.М. Благодира, К.К. Вавилова, Л.М. Володіної, Г.І. Глобенка, Л.В. Головка, Ю.М. Грошевого, О.А. Губської, П.М. Давидова, А.Я. Дубинського, В.С. Єгорова, М.В. Жогіна, І.Г. Івасюка, Л.М. Карнєєвої, С.Г. Келіної, О.Г. Кибальника, П.П. Коркія, Л.М. Лобойка, В.З. Лукашевича, В.Т. Маляренка, Г.М. Мінковського, Д.Я. Мирського, О.Р. Михайленка, П.П. Михайленка, М.М. Михеєнка, Я.О. Мотовиловкера, В.Т. Нора, Д.П. Письменного, В.В. Скибицького, М.С. Строговича, Ф.Н. Фаткулліна, І.Я. Фойницького, Г.І. Чангулі, М.О. Чельцова, С.А. Шейфера, М.Є. Шумила та багатьох інших, які присвятили свої праці окремим питанням закриття

кримінальної справи з певних груп підстав та в окремих стадіях кримінального процесу, здебільшого на досудовому слідстві.

Таким чином, необхідність подальшої розробки зазначених питань зумовлюється відсутністю комплексних наукових досліджень інституту закриття кримінальних справ в судових стадіях кримінального процесу. Система підстав для закриття кримінальних справ, їх сутність та порядок застосування в суді залишаються недостатньо дослідженими. Особливої актуальності ці питання набувають саме зараз, коли триває робота над підготовкою нового КПК України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відповідає положенням «Концепції удосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів», схваленої Указом Президента України № 361/2006 від 10 травня 2006 року, «Концепції реформування кримінальної юстиції», затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008, Пріоритетним напрямкам розвитку правової науки на 2005-2010 рр., рекомендованих відділеннями Академії правових наук України (п. 6), а також є складовою частиною наукових досліджень кафедри кримінального процесу Одеської національної юридичної академії за темою «Проблеми ефективності кримінально-процесуального законодавства у сфері боротьби зі злочинністю та охорони прав особистості в умовах формування правової держави» на 2006-2010 рр.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексне вивчення проблем, пов'язаних із закриттям кримінальної справи в суді, та формулювання на його основі науково обґрунтованих практичних і методичних рекомендацій для удосконалення кримінально-процесуального законодавства України стосовно підстав та порядку закриття кримінальної справи.

Визначена мета наукового дослідження зумовила необхідність розв'язання таких завдань:

провести історичний аналіз законодавчого розвитку інституту закриття кримінальної справи;

визначити поняття та сутність інституту закриття кримінальної справи, підстав для закриття кримінальної справи;

уточнити класифікацію підстав для закриття кримінальних справ;

проаналізувати процесуальні особливості встановлення фактичних обставин, що підтверджують наявність підстав для закриття кримінальних справ, та прийняття судом рішення про їх застосування;

дослідити правове регулювання порядку закриття кримінальних справ у судових інстанціях;

сформулювати конкретні пропозиції, спрямовані на вдосконалення законодавства, що регламентує порядок закриття кримінальних справ у суді.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають між суб'єктами кримінально-процесуальної діяльності у зв'язку із закриттям кримінальної справи в суді.

Предметом дослідження є теоретичні, правові та прикладні аспекти закриття кримінальних справ у суді.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у процесі дослідження використана система загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Метод історико-правового аналізу дав змогу дослідити зародження та розвиток інституту закриття кримінальної справи. За допомогою діалектичного методу поставлені проблеми досліджені в динаміці, у їх взаємозв'язку, поглиблено понятійний апарат, з'ясовано сутність інституту закриття кримінальної справи, підстав для закриття справи. Метод системно-структурного аналізу дав можливість дослідити зв'язок і співвідношення понять закриття кримінальної справи та закриття провадження у справі, порядок закриття кримінальної справи на судових стадіях процесу. Застосування методу системного аналізу правових норм дозволило виявити прогалини та суперечності в нормативно-правових актах і сформулювати пропозиції для удосконалення чинного законодавства. Порівняльно-правовий метод застосовувався в процесі порівняння норм конституційного, кримінального, кримінально-процесуального права України та іноземних держав. Статистичний метод застосовувався при вивченні та узагальненні судової практики, формуванні та обґрунтуванні висновків за їх результатами. Соціологічний метод використовувався для отримання емпіричних даних: вивчення кримінальних справ та опитування за розробленими анкетами суддів. Усі методи дослідження використовувалися у їх діалектичному взаємозв'язку і дозволили вийти на нові наукові та практичні позиції.

Теоретичною основою дослідження є наукові положення, що містяться у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників з історії та теорії держави і права, конституційного, кримінального, кримінально-процесуального права, кримінології, філософії, психології.

Нормативну базу дослідження становлять норми Конституції і законодавства України та зарубіжних держав, положення міжнародних нормативно-правових актів у сфері захисту прав і свобод людини, практика Верховного Суду України.

Емпіричну базу дослідження становлять: а) статистичні дані Верховного суду України за 2002–2008 рр.; б) результати узагальнення 122 кримінальних справ (32 з яких закрито (винесено виправдувальний вирок) за реабілітуючими підставами, 90 – закрито за нереабілітуючими), які розглядалися місцевими судами Івано-Франківської, Тернопільської, Львівської областей; в) результати узагальнення проведеного опитування 50 суддів.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена актуальністю теми дисертації та полягає в тому, що вона є першим комплексним у кримінально-процесуальній науці України монографічним дослідженням теоретичних, правових і практичних проблем правового регулювання інституту закриття кримінальних справ у судових інстанціях за реабілітуючими, нереабілітуючими та формально-процесуальними підставами. За результатами дослідження сформульовано ряд нових положень, висновків та пропозицій, які мають значення для науки та практики, відповідають вимогам наукової новизни. До них слід віднести такі:

вперше:

виділено історичні етапи законодавчого розвитку інституту закриття кримінальної справи;

висунуто та обґрунтовано тезу про необхідність законодавчого визначення порядку закриття кримінальної справи щодо особи, без закриття провадження у справі;

сформульовано процесуальний порядок зупинення провадження у справі та її закриття у разі відсутності дозволу уповноваженого органу чи посадової особи на притягнення до кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом;

запропоновано порядок вирішення кримінальної справи у випадку конкуренції підстав для закриття кримінальної справи;

удосконалено:

визначення понять: «закриття кримінальної справи», «закриття провадження у кримінальній справі», «підстава для закриття кримінальної справи», «спеціальні підстави для закриття кримінальної справи»;

систему законодавчо визначених підстав для закриття кримінальної справи;

ряд правових норм, які закріплені у чинних Кримінально-процесуальному та Кримінальному кодексах України і регулюють підстави та порядок закриття кримінальної справи, звільнення від кримінальної відповідальності та винесення виправдувального вироку, зокрема положення ст. ст. 11-1, 206, 209-1, 248, 249, 264, 280, 282, 327, 376, 378 КПК України та положення ст. ст. 44, 45, 46, 48 КК України;

набуло подальшого розвитку:

обґрунтування тези, що за своїм змістом недоведеність участі обвинуваченого у вчиненні злочину як підстава для закриття кримінальної справи чи винесення виправдувального вироку суперечить принципу презумпції невинуватості;

обґрунтування тези про недоцільність закриття кримінальної справи за реабілітуючими та нереабілітуючими підставами в стадії попереднього розгляду справи суддею;

обґрунтування тези про те, що повернення кримінальної справи для додаткового розслідування та прокурору на будь-якій стадії розгляду кримінальної справи в суді є неконституційним;

обґрунтування тези про те, що при відмові прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді та потерпілого від права вимагати продовження розгляду кримінальної справи суд повинен не закривати справу, а на підставі постанови прокурора виносити виправдувальний вирок за однією з реабілітуючих підстав;

обґрунтування тези про те, що у разі відмови підсудного від закриття кримінальної справи за однією з нереабілітуючих підстав, суд доводить розгляд справи до кінця з постановленням обвинувального вироку зі звільненням від покарання;

обґрунтування тези про те, що у разі встановлення у ході апеляційного провадження однієї з реабілітуючих підстав суд повинен не закривати справу, а виносити виправдувальний вирок.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені у роботі висновки і практичні рекомендації, а також пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства мають обґрунтовану теоретичну та практичну спрямованість і можуть бути використані у:

науково-дослідній сфері – для подальшої розробки проблем щодо підстав та порядку закриття кримінальних справ у суді;

нормотворчій сфері – для вдосконалення системи підстав та порядку закриття кримінальних справ, підготовки нового Кримінально-процесуального кодексу України, удосконалення чинних Кримінально-процесуального та Кримінального кодексів України;

правозастосовчій діяльності – як рекомендації для удосконалення практичної діяльності слідчих, прокурорів, суддів щодо порядку закриття кримінальних справ; навчальному процесі – для вивчення дисципліни «Кримінальний процес України», спеціальних курсів, для підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науковою працею. Основні теоретичні положення та розробки, які характеризують наукову новизну дослідження, теоретичне і практичне значення його результатів, одержані автором особисто.

У співавторстві з Біласом А.І. опублікована стаття, в якій автором проаналізовано теоретичні проблеми застосування ряду підстав для закриття кримінальної справи (спеціальних підстав передбачених Особливою частиною КК України, декриміналізації діяння, закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності). Особистий внесок здобувача у цій роботі становить не менше 50 відсотків від загального обсягу тексту.

У співавторстві з Королем В.В. опублікована стаття, в якій автором проаналізовано наукові позиції щодо змісту інституту давності, підстав звільнення від кримінальної відповідальності за давністю та питання закриття провадження у кримінальних справах щодо осіб, яких не знайдено протягом 15 років після вчинення злочину. Особистий внесок здобувача у цій роботі становить не менше 50 відсотків від загального обсягу тексту.

Апробація результатів дисертації. Дисертація виконана й обговорена на кафедрі кримінального процесу Одеської національної юридичної академії. Основні результати наукового дослідження оприлюднені на восьми науково-практичних конференціях: VII, VIII та X Всеукраїнських міжвузівських наукових конференціях молодих вчених та аспірантів «Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні» (м. Івано-Франківськ, 28 квітня 2006 р., 20 квітня 2007 р., 23-24 квітня 2009 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Від громадянського суспільства – до правової держави» (м. Харків, 25 квітня 2007 р.); IV, V та VI Міжнародних науково-практичних конференціях «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Луцьк, 1-2 червня 2007 р., 30-31 травня 2008 р., 29-30 травня 2009 р.); Регіональній науково-практичній конференції «Верховенство права у правозастосовчій діяльності» (м. Івано-Франківськ, 12-13 жовтня 2007 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображено у 13 наукових публікаціях, 5 з яких опубліковані у фахових виданнях, перелік яких затверджений ВАК України (дві з них у співавторстві), та 8 тезах доповідей на конференціях.

Структура дисертації зумовлена метою та предметом дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, що поділяються на дев'ять підрозділів,

висновків, додатків та списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації складає 192 сторінки, з яких обсяг основного тексту – 159 сторінок, 12 сторінок займають додатки та 21 сторінки – список використаних джерел (228 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, аналізується стан її наукової розробленості, визначаються її зв'язок із науковими планами та програмами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, емпірична база, наукова новизна та практичне значення отриманих результатів, особистий внесок здобувача у їх одержанні, апробація результатів дослідження.

Перший розділ «Інститут закриття кримінальної справи в кримінально-процесуальній науці та законодавстві: історія і сучасність» складається з трьох підрозділів, в яких розглянуто питання історичного розвитку інституту закриття кримінальної справи в кримінально-процесуальному законодавстві та науці.

У **підрозділі 1.1. «Гене́за інституту закриття кримінальної справи в кримінально-процесуальному законодавстві: історичні аспекти»** досліджено історичний розвиток інституту закриття кримінальної справи у вітчизняному законодавстві.

Дослідивши історичні джерела кримінально-процесуального права, автором з'ясовано, що інститут закриття кримінальної справи розвивався як комплексний правовий інститут, оскільки законодавець на всіх етапах його розвитку пов'язував передумови й порядок закриття справи з різними підставами, насамперед – звільненням від кримінальної відповідальності, а згодом реабілітуючими та формально-процесуальними підставами, кожного разу ускладнюючи чи, навпаки, спрощуючи процесуальну форму прийняття такого рішення, залежно від конкретних кримінально-правових підстав.

Встановлено, що у своєму розвитку інститут закриття кримінальної справи пройшов кілька етапів, які характеризуються різним ступенем визначеності підстав та порядку закриття кримінальної справи: 1) зародження інституту та його розвиток, починаючи з давньоруського законодавства до другої половини XVII ст. (Руська Правда, Судебник Казимира 1468 р., Литовські статuti); 2) розвиток інституту закриття кримінальної справи в законодавстві Російської імперії з другої половини XVII ст. до початку XIX ст. (Соборне Уло́ження 1649 р., Військові артикули Петра I 1715 р.); 3) розвиток інституту закриття кримінальної справи в законодавстві Російської імперії з початку XIX – до початку XX ст. (Звід законів Російської імперії 1832 р., Статут кримінального судочинства 1864 р.); 4) розвиток інституту закриття кримінальної справи в законодавстві РРФСР та УСРР з початку 20-х років XX ст. до кінця 50-х років XX ст. (Декрети РНК РРФСР та УСРР 1918-1921 рр., КК УСРР 1922 р. і 1927 р., КПК УСРР 1922 р. і 1927 р.); 5) розвиток інституту закриття кримінальної справи в законодавстві УРСР з кінця 50-х років XX ст. до прийняття нового КК України у 2001 р. (КПК УРСР 1960 р.); 6) розвиток інституту закриття кримінальної справи в законодавстві України з прийняттям у 2001 р. нового КК України до сьогоднішніх днів. Зазначено, що впровадження концептуальних розробок щодо інституту закриття кримінальної справи у ході

роботи над новим КПК України та його прийняття розпочнуть новий етап у розвитку інституту закриття кримінальної справи.

У підрозділі 1.2. «Наукові підходи до визначення поняття і сутності інституту закриття кримінальної справи» з'ясовано, що на різних етапах доктринального розвитку інституту поняття «закриття кримінальної справи» розглядалося як: 1) процесуальний акт, що виражає рішення відповідного органу чи особи (С.І. Вікторський, І.Я. Фойницький, Н.В. Жогін, Ф.Н. Фаткулін та ін.); 2) кримінально-процесуальна діяльність відповідних органів (П.М. Давидов, Д.Я. Мирський та ін.); 3) одна із форм закінчення досудового розслідування (А.Я. Дубинський, М.А. Казанджан, Р.І. Матюшенко та ін.); 4) гарантія від необгрунтованого притягнення до кримінальної відповідальності (С.А. Шейфер); 5) самостійний правовий інститут (А.С. Барабаш, Л.М. Володіна, В.А. Ковальов).

На основі проведеного аналізу, а також із врахуванням різноманітності підстав для закриття, з огляду на їх правовий зміст та наслідки застосування для особи, визначено основні ознаки інституту закриття кримінальної справи: 1) наявність системи правових норм, які забезпечують відносну самостійність у регулюванні певного виду процесуальних відносин; 2) наявність безпосереднього зв'язку між правовими нормами і особливостями правовідносин, котрі регулюються ними; 3) наявність законодавчо визначеної системи процесуальних дій, які вчиняються за наявності певної підстави; 4) забезпечення закінченого регулювання правовідносин. З урахуванням цих ознак сформульовано визначення поняття «закриття кримінальної справи».

Розглядаючи питання сутності інституту закриття кримінальної справи, досліджено співвідношення понять «закриття кримінальної справи», «закриття провадження у кримінальній справі» та «закриття кримінального переслідування особи». Визначено, що закриття провадження у кримінальній справі – певна процесуальна діяльність органів досудового розслідування, прокуратури і суду, яка полягає у припиненні розслідування чи розгляду кримінальної справи за наявності певних обставин та закріплення цього рішення у відповідному процесуальному документі. Закриття провадження у кримінальній справі є однією із складових інституту закриття кримінальної справи. З'ясовано, що термін «кримінальне переслідування» у чинному законодавстві України не використовується. Проте, в науковій літературі з цього приводу ведуться дискусії, аналіз яких приводить дисертантку до висновку, що закриття кримінального переслідування має місце у разі недоведеності участі особи у вчиненні злочину чи непричетності її до вчинення злочину, що має наслідком незастосування до цієї особи заходів кримінальної відповідальності. З огляду на те, що термін кримінального переслідування в КПК України не визначений, відповідно не визначено й закриття кримінального переслідування, а закріплення такої термінології в чинному КПК України докорінно змінює кримінально-правову доктрину, більш доцільним було б передбачити положення про закриття кримінальної справи щодо особи.

У підрозділі 1.3. «Поняття і система підстав для закриття кримінальних справ» проаналізовано доктринальні підходи до визначення та класифікації підстав для закриття кримінальних справ.

Сформульовано поняття підстав для закриття кримінальних справ як визначених законом фактичних обставин, які мають кримінально-правову та кримінально-процесуальну природу, характеризують відсутність чи низький ступінь суспільної небезпечності вчиненого діяння чи особи, яка його вчинила, і які, у випадку їх встановлення, виключають можливість продовження процесуальної діяльності з метою викриття особи у вчиненні злочину і застосування до неї кримінального покарання.

З урахуванням наукових позицій (І.Я. Фойницького, М.А. Чельцова, М.С. Строговича, А.Я. Дубінського, П.М. Давидова, Д.Я. Мірського, Н.В. Жогіна, Ф.Н. Фаткулліна, М.А. Казанджана, В.М. Савицького, А.М. Ларіна, С.М. Благодира, О.А. Губської, П.А. Лупинської, Ю.М. Грошевого, Ю.В. Бауліна, О.Ф. Ковітіді та ін.) щодо класифікації підстав для закриття кримінальних справ, узагальнено критерії класифікації: 1) за характером вчиненого діяння та особи, яка його вчинила (загальні та спеціальні); 2) за фактичними обставинами, які зумовлюють закриття кримінальних справ (об'єктивні та суб'єктивні); 3) залежно від того, правом чи обов'язком суду є закриття кримінальної справи (обов'язкові та необов'язкові); 4) за характером рішення про закриття кримінальної справи (умовні та безумовні); 5) за характером та правовою суттю підстав для закриття кримінальних справ (матеріальні та формально-процесуальні); 6) за наслідками для особи обвинуваченого, підозрюваного чи підсудного (підстави, що дають право на реабілітацію, та підстави, що не дають права на реабілітацію).

Разом з тим, відзначено, що підстави для закриття кримінальної справи, передбачені законодавством України, доцільно закріпити в КПК України, систематизувавши їх у групи за критерієм розподілу на підстави, що дають право на реабілітацію, на підстави, що не дають права на реабілітацію, та формально-процесуальні підстави.

Другий розділ «Встановлення фактичних обставин, що підтверджують наявність підстав для закриття кримінальних справ» складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню фактичних обставин, що підтверджують наявність підстав для закриття кримінальних справ.

У підрозділі 2.1. «Підстави, що дають право на реабілітацію особи» з урахуванням позицій П.М. Давидова, Д.Я. Мирського, Н.В. Жогіна, Ф.Н. Фаткулліна, М.М. Гапановича, Л.М. Карнеєвої, Г.І. Чангулі, А.Я. Дубінського, В.Я. Чеканова, Я.О. Мотовіловкера та проведеного дослідження встановлено, що за відсутністю події злочину кримінальну справу слід закрити у випадках, коли: 1) подія злочину взагалі не мала місця; 2) точно не встановлено, чи мала місце подія злочину; 3) подія мала місце, однак не є подією злочину, оскільки була результатом дії потерпілої особи або ж не була результатом дії людини. За відсутністю складу злочину кримінальну справу слід закрити у випадках: 1) відсутності хоча б одного з елементів складу злочину; 2) малозначності діяння (ч. 2 ст. 11 КК України); 3) вчинення діяння за обставин, що виключають його злочинність (ст.ст. 36, 38-43 КК України); 4) передбачених Особливою частиною КК України (ч. 2 ст. 385 КК України і ч. 2 ст. 396 КК України).

Підтримано та розвинуто позицію М.В. Савицького, М.М. Михеєнка, В.В. Шимановського, В.В. Скибицького, М.С. Строговича, згідно якої

формулювання підстави для закриття кримінальної справи чи винесення виправдувального вироку «за недоведеністю участі обвинуваченого у вчиненні злочину» є неприпустимим. Наявність самого терміну «недоведеність» у формулюванні породжує внутрішнє протиріччя між юридичним змістом підстави і його словесним виразом. Якщо у справі відсутні дані, що спростовують докази обвинуваченого про його непричетність до вчинення злочину, або ж відсутні докази, що підтверджують причетність особи до вчинення цього злочину, то з огляду на вимогу принципу презумпції невинуватості суддя повинен зробити категоричний висновок про непричетність особи до вчинення злочину.

За непричетністю особи до вчинення злочину кримінальну справу слід закривати у випадках: 1) коли встановлено, що злочин було вчинено, конкретна особа підозрюється чи обвинувачується у вчиненні цього злочину, однак подальше розслідування чи розгляд справи в суді вказують на те, що доказів вчинення даною особою злочину недостатньо для визнання її винною, а можливості для отримання додаткових доказів про вчинення злочину даною особою вичерпані; 2) коли достовірно встановлено, що злочин мав місце, однак він вчинений іншою невстановленою особою; 3) коли достовірно встановлено, що злочин мав місце, однак він вчинений іншою особою, яку встановлено.

У *підрозділі 2.2. «Підстави, що не дають право на реабілітацію особи»*, підтримано та обґрунтовано позицію щодо доцільності поширення норм про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям на розгляд справ про злочини середньої тяжкості. Досліджуючи питання встановлення у посткримінальній поведінці особи ознак дійового каяття, вказано на помилковість позиції авторів (О.А. Губська, Л.В. Головка та ін.), згідно з якою видами дійового каяття є спеціальні підстави, передбачені Особливою частиною КК України. З'ясовано, що за юридичною природою спеціальні підстави, передбачені в нормах Особливої частини КК України є самостійними видами позитивної посткримінальної поведінки, виконання якої має наслідком звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Розглядаючи дискусійне в науці питання щодо закриття кримінальної справи у зв'язку з примиренням винного з потерпілим, проведено розмежування примирення у справах публічного (публічно-приватного) і приватного обвинувачення. Головна відмінність справ приватного обвинувачення, полягає в тому, що вони порушуються лише за скаргою потерпілого, тоді як у справах публічного обвинувачення воля останнього лише враховується, але кримінальна справа підлягає порушенню на загальних підставах і її закриття є правом, а не обов'язком відповідних державних органів. У разі звільнення особи від кримінальної відповідальності за ст. 46 КК України передбачено дотримання ряду умов. У той же час закриття провадження у справі приватного обвинувачення цілком залежить від волі потерпілого.

Встановлено, що зміна обстановки, внаслідок якої діяння втратило характер суспільно небезпечного чи особа перестала бути суспільно небезпечною, в жодному разі не залежить від волі обвинуваченого чи підсудного, тобто суб'єктивного чинника, крім того така зміна може суттєво вплинути на самого обвинуваченого (наприклад, внаслідок хвороби чи травми особа не може

пересуватись самостійно без інвалідного візка), у зв'язку з чим обґрунтовано висновок про недоцільність встановлення обмеження щодо тяжкості вчиненого злочину при застосуванні зазначеної підстави.

Втрата суспільної небезпечності злочину внаслідок декриміналізації не означає відсутності підстави кримінальної відповідальності. На момент вчинення діяння містило склад злочину, було підставою для кримінальної відповідальності, тому підтримано і додатково обґрунтовано висловлену В.Т. Маляренком позицію, згідно з якою декриміналізація діяння є nereабілітуючою підставою.

Досліджено питання провадження у кримінальних справах щодо осіб, які вчинили злочин і яких протягом 15 років не знайдено внаслідок їх ухилення від слідства і суду. Звертається увага на суперечності, що містяться в кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві щодо цього питання. Пропонується у випадках, коли особа злочинця відома, однак її місцезнаходження невідоме через ухилення нею від слідства і суду, а також відсутні відомості про вчинення нею іншого злочину, таку справу слід закривати через 15 років з моменту вчинення злочину. Якщо ж особа злочинця не встановлена, справу слід закривати відповідно до встановлених в законі загальних строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, з врахування обмежень визначених частинами 4, 5 ст. 49 КК України.

Обґрунтовано положення, що застосування амністії може здійснювати лише суд, оскільки лише до його компетенції належить визнання особи винною у вчиненні злочину.

Розглядаючи питання закриття кримінальної справи та звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх, в тому числі осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння до досягнення 11-річного віку, на основі аналізу правових, психологічних та кримінологічних аспектів зазначеної проблеми, автор приходять до висновку, що провадження у цих справах повинно здійснюватись судом, а з врахуванням досліджень М.М. Михеєнка, Г.М. Омеляненка та інших – судами у справах неповнолітніх.

Чинним законодавством не врегульовано питання вирішення кримінальної справи у разі недоторканості особи, у зв'язку з цим обґрунтовано висновок про необхідність законодавчого закріплення порядку вирішення кримінальних справ у випадках, коли особа наділена особливим правовим статусом. Проаналізовано порядок закриття кримінальної справи у випадках, коли особа наділена абсолютним імунітетом. Визначено порядок провадження у кримінальній справі у разі встановлення відносного імунітету. У момент виявлення відносного імунітету провадження у кримінальній справі має бути зупинене до надання згоди уповноваженим органом чи посадовою особою на притягнення особи до кримінальної відповідальності або припинення дії імунітету у зв'язку з втратою особою особливого правового статусу. В цих випадках притягнення до кримінальної відповідальності слід обмежити передбаченими законом строками давності притягнення до кримінальної відповідальності, з настанням яких справа щодо особи наділеної відносним імунітетом підлягає закриттю. У випадку надання згоди уповноваженим органом чи посадовою особою на притягнення до кримінальної відповідальності особи, яка наділена правом імунітету, слідчий за

наявності передбачених законом підстав виносить мотивовану постанову про притягнення особи як обвинуваченої. Така справа розслідується та розглядається в повному обсязі з постановленням судом вироку чи іншого процесуального документу.

У *підрозділі 2.3. «Формально-процесуальні підстави»* досліджено питання встановлення обставин, що вказують на необхідність закриття кримінальної справи: 1) у разі відсутності скарги потерпілого, якщо справу може бути порушено не інакше як за його скаргою, крім випадків, передбачених ч. 3 ст. 27 КПК України; 2) щодо особи, щодо якої за тим же обвинуваченням є вирок, що набрав законної сили, або ухвала чи постанова суду про закриття провадження у кримінальній справі; 3) щодо особи, щодо якої за тим же обвинуваченням є не скасована постанова органу дізнання, слідчого, прокурора про відмову в порушенні провадження у кримінальній справі або про закриття провадження у справі.

Третій розділ «Порядок закриття кримінальних справ в суді» складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню проблем, що виникають у процесі закриття кримінальних справ у судових інстанціях кримінального процесу.

У *підрозділі 3.1. «Порядок закриття кримінальних справ у стадії попереднього розгляду справи суддею»*, досліджуючи питання закриття кримінальних справ за підставами, що дають право на реабілітацію, обґрунтовано висновок про неможливість прийняття суддею такого рішення при попередньому розгляді справи, оскільки попередній розгляд здійснюється за письмовими матеріалами справи, яка відповідно надійшла з обвинувальним висновком, з обов'язковою участю прокурора, який підтримує пред'явлене обвинувачення. Крім того, суд у цій стадії процесу за змістом його повноважень не повинен вирішувати справу по суті, і відповідно приймати рішення про закриття справи за будь-якою з підстав, що дають право на реабілітацію.

Розглядаючи дискусійне в науці питання щодо закриття кримінальної справи за підставами, що не дають права на реабілітацію, у стадії попереднього розгляду справи суддею, підтримано й обґрунтовано позицію Ю.М. Грошевого, В.Т. Маляренка, О.Р. Михайленка, Г.І. Глобенка та ін., за якою таке рішення суд повинен прийняти лише в стадії судового розгляду справи, оскільки при прийнятті такого рішення в стадії попереднього розгляду, суд виходить за межі наданих йому повноважень і фактично вирішує питання доведеності вини особи, що не відповідає завданням стадії попереднього розгляду справи суддею.

Підтримано позицію В.Т. Маляренка, С.О. Бандурки, С.В. Слинько про те, що інститути повернення кримінальної справи на додаткове розслідування та прокурору на будь-якій стадії розгляду кримінальної справи в суді є неконституційними та суперечать презумпції невинуватості особи, у зв'язку з чим повинні бути виключені з чинного КПК України.

У *підрозділі 3.2. «Порядок закриття кримінальних справ в суді першої інстанції»* досліджується питання порядку вирішення кримінальної справи у разі відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді. Обґрунтовується висновок про те, що у разі відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді він повинен викласти свою позицію у відповідній постанові, вказавши на одну з підстав, що дають право на реабілітацію.

У процесі дослідження порядку закриття кримінальних справ за підставами, що не дають права на реабілітацію, в стадії судового розгляду з'ясовано, що рішення про закриття кримінальної справи в стадії судового розгляду за будь-якою з nereабілітуючих підстав суд може прийняти за дотримання ряду умов: 1) особа визнає себе винною у вчиненні інкримінованого їй діяння; 2) дає згоду на закриття кримінальної справи щодо неї за даною підставою; 3) відшкодувала завдані злочином збитки. Суд, у свою чергу, за дотримання зазначених умов зобов'язаний перевірити кваліфікацію діяння, яке інкримінується особі, та наявність підстави для закриття кримінальної справи.

Обґрунтовано позицію, що у разі відмови особи від закриття кримінальної справи за однією з nereабілітуючих підстав суд доводить розгляд справи до кінця з постановленням обвинувального вироку зі звільненням від покарання.

Чинним законодавством не врегульована ситуація наявності у справі кількох підстав для закриття кримінальної справи. Звичайно, якщо однією з таких підстав виявиться підстава, що дає право на реабілітацію, то безперечно саме вона повинна бути застосована. Разом з тим, обґрунтовано позицію, згідно з якою за наявності кількох підстав, що не дають права на реабілітацію, застосування судом тієї чи іншої підстави залежить від письмово закріпленого волевиявлення підсудного.

У *підрозділі 3.3. «Закриття кримінальних справ судами апеляційної та касаційної інстанцій»*, досліджується питання, яким чином обґрунтувати рішення апеляційного чи касаційного суду у випадках, коли підстави для закриття справи виникли після винесення судом першої інстанції обвинувального вироку. Оскільки обставини, передбачені ст. ст. 367 та 398 КПК України, відсутні (наприклад, закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, смерть засудженого чи набуття ним особливого правового статусу, якщо вирок не набрав законної сили, примирення засудженого з потерпілим), підтримано позицію М.М. Гроздинського, що вищестоящий суд повинен скасувати вирок та закрити провадження у справі як у тих випадках, коли підстави для цього мали місце у справі ще до її розгляду судом першої інстанції, так і тоді, коли вони виникли або стали відомими вже після винесення вироку.

Автором підтримано та додатково обґрунтовано позицію, згідно з якою суд апеляційної інстанції у разі встановлення однієї з підстав, що дають право на реабілітацію, зобов'язаний винести виправдувальний вирок щодо особи.

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено комплексне дослідження інституту закриття кримінальної справи у судових стадіях кримінального процесу. До найбільш вагомих наукових результатів роботи належать такі:

1. Історично інститут закриття кримінальної справи розвивався як комплексний правовий інститут. Протягом свого розвитку він пройшов кілька етапів, які характеризуються різним ступенем визначеності підстав та порядку закриття кримінальної справи.

2. Закриття кримінальної справи – це комплексний процесуальний інститут, що поширюється на всі стадії кримінального процесу та являє собою систему

правових норм, які регулюють порядок прийняття уповноваженим органом чи посадовою особою рішення про неможливість подальшого провадження у справі з огляду на встановлення певних, визначених законом обставин, внаслідок чого завершуються правовідносини між суб'єктами процесу.

3. Пропонується підставу для закриття кримінальної справи, що дає право на реабілітацію, «недоведеність участі обвинуваченого у вчиненні злочину» викласти таким чином: «непричетність особи до вчинення злочину».

4. Пропонується КПК України доповнити новими підставами для закриття кримінальної справи: а) якщо Особливою частиною Кримінального кодексу України передбачено спеціальну підставу звільнення від кримінальної відповідальності; б) у зв'язку з декриміналізацією діяння; в) за наявності у особи особливого правового статусу у випадках, передбачених законодавством. КПК України пропонується доповнити статтями щодо порядку закриття кримінальної справи за деякими з підстав.

5. Пропонується порядок закриття кримінальної справи щодо особи, яка вчинила злочин і місцезнаходження якої невідоме через ухилення нею від слідства і суду. Ст. 11-1 КПК України доповнити частиною 5 такого змісту: «Якщо у ході дізнання та досудового слідства протягом строків, зазначених у частині 1 ст. 49 Кримінального кодексу України, особу, яка вчинила злочин встановлено, однак її місцезнаходження невідоме через ухилення нею від слідства і суду, прокурор або слідчий за згодою прокурора направляє кримінальну справу до суду для вирішення питання про її закриття у порядку, передбаченому частиною 2 ст. 49 Кримінального кодексу України.»

6. Пропонується законодавчо закріпити порядок зупинення провадження у справі у разі відсутності дозволу уповноваженого органу чи посадової особи на притягнення до кримінальної відповідальності, у випадках передбачених законом. Зокрема:

частину 1 ст. 206 «Підстави та порядок зупинення слідства» доповнити пунктом 4: «коли відсутній дозвіл уповноваженого органу чи посадової особи на притягнення до кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом»;

КПК України доповнити ст. 209-1 «Зупинення слідства у разі відсутності дозволу уповноваженого органу чи посадової особи на притягнення до кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом»;

ст. 249 КПК України доповнити пунктом 5: «У разі відсутності дозволу уповноваженого органу чи посадової особи на притягнення до кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом, суддя виносить постанову про зупинення провадження в справі до надання згоди відповідним органом на притягнення особи до кримінальної відповідальності або припинення дії особливого правового статусу особи»;

ст. 280 КПК України доповнити пунктом 4: «У разі відсутності дозволу уповноваженого органу чи посадової особи на притягнення до кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом, суд зупиняє провадження в справі щодо цього підсудного до надання згоди відповідним органом на притягнення особи до кримінальної відповідальності або припинення дії особливого правового статусу особи».

7. КК України пропонується вдосконалити таким чином:

положення ст. 45 КК України «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям» викласти в такій редакції: «Особа, яка вперше вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення злочину щиро покаялась, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заповідяну шкоду»;

положення ст. 46 КК України «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим» викласти в такій редакції: «Особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості, може бути звільнена від кримінальної відповідальності, якщо вона примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заповідяну шкоду»;

із ст. 48 КК України «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки» словосполучення «невеликої або середньої тяжкості» виключити.

8. З КПК України пропонується виключити:

ст. ст. 10, 11, 13 КПК України;

з частини 3 ст. 11-1 КПК України – слова «за підставою, передбаченою частиною другою цієї статті»;

з пункту 4 частини 1 ст. 6 КПК України – слова «а також в зв'язку з помилюванням окремих осіб».

Відповідні положення пропонується виключити й із КК України:

ст. 47 КК України «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки»;

з частини 1 ст. 44 КК України «Правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності» – слова «чи акта помилювання».

9. Підстави для закриття кримінальної справи, передбачені ст. ст. 6, 7, 7-1 КПК України пропонується викласти в КПК України в нових редакціях.

10. Суд у стадії попереднього розгляду справи за змістом своїх повноважень не повинен вирішувати справу по суті, зокрема й приймати рішення про закриття кримінальної справи (за винятком формально-процесуальних підстав). Таке рішення позбавлене теоретичного та практичного обґрунтування. У зв'язку з наведеним пропонується в ч. 1 ст. 248 КПК України слова «При наявності обставин, передбачених статтею 6, частиною першою статті 7, статтями 7-1, 7-2, 8, 9, 10, 11-1 цього Кодексу» викласти таким чином: «За наявності підстав, передбачених статтею 6-3 цього Кодексу».

11. У разі відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді він повинен викласти свою позицію у відповідній постанові, вказавши на одну з підстав, що дають право на реабілітацію.

У зв'язку з викладеним пропонується:

частину 3 ст. 264 КПК України викласти таким чином: «Коли в результаті судового розгляду прокурор прийде до переконання, що дані судового слідства не підтверджують пред'явленого підсудному обвинувачення, він повинен відмовитись від обвинувачення й у своїй постанові викласти мотиви відмови та вказати на одну з підстав, що дають право на реабілітацію особи»;

частину 2 ст. 282 КПК України виключити;

частину 4 ст. 327 КПК України викласти таким чином: «Виправдувальний вирок постановляється у випадках, коли не встановлено події злочину, коли в діянні підсудного немає складу злочину, коли особа непричетна до вчинення злочину, а також коли прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення в суді».

12. У стадії судового розгляду кримінальну справу може бути закрито за однією з нереабілітуючих підстав. Таке рішення суд може прийняти за дотримання ряду умов: 1) особа визнає себе винною у вчиненні інкримінованого їй діяння; 2) дає згоду на закриття кримінальної справи щодо неї за даною підставою; 3) відшкодує завдані злочином збитки. Суд, у свою чергу, за дотримання зазначених умов зобов'язаний перевірити кваліфікацію діяння, яке інкримінується особі, та наявність підстави для закриття кримінальної справи.

Пропонується частину 1 ст. 282 КПК України викласти в такій редакції: «Якщо під час судового розгляду справи будуть встановлені підстави для закриття справи, передбачені статтями 6-2 і 6-3 цього Кодексу, суд, вислухавши думку учасників судового розгляду, своєю мотивованою ухвалою, а суддя – постановою закриває справу, скасовує запобіжні заходи, заходи забезпечення цивільного позову і конфіскації майна, а також вирішує питання про речові докази».

13. Чинним законодавством не врегульоване питання про те, яку саме з підстав для закриття кримінальної справи має застосувати суд за наявності декількох з них одночасно (наприклад, амністія та дійове каяття). Вважаємо, законодавець повинен заповнити таку прогалину шляхом внесення відповідних доповнень. Запропоновану нами статтю 6-2 КПК України доповнити частинами 3, 4, 5 такого змісту:

«У випадку конкуренції підстав для закриття кримінальної справи, що не дають права на реабілітацію особи, підсудному мають бути роз'яснені кримінально-правові наслідки звільнення від кримінальної відповідальності за кожною з підстав, які мають місце у справі.

Суд у судовому засіданні, вислухавши думку підсудного щодо застосування тієї чи іншої підстави, закриває кримінальну справу щодо нього за тією з них, на яку вкаже підсудній.

Волевиявлення підсудного щодо застосування підстави, за якою щодо нього буде закрита кримінальна справа, має бути закріплене в письмовій формі».

14. У разі відмови особи від закриття кримінальної справи за однією з підстав, що не дають права на реабілітацію, суд доводить розгляд справи до кінця з постановленням обвинувального вироку зі звільнення від покарання. У зв'язку з цим пропонується частину 3 ст. 327 КПК України доповнити положенням такого змісту: «Суд постановляє обвинувальний вирок із звільненням від покарання за наявності підстав, передбачених статтею 6-2 цього Кодексу, щодо підсудного, який раніше заперечував проти закриття справи щодо нього і наполягав на здійсненні провадження у звичайному порядку».

15. У разі, якщо суд в апеляційній інстанції встановить наявність однієї з підстав, що дають право на реабілітацію, він зобов'язаний винести виправдувальний вирок. У зв'язку з цим пропонуємо:

у ст. 376 КПК України «Закриття справи апеляційним судом» словосполучення «передбачені статтями 6, 7, 7-1, 7-2, 8, 9, 10, 11-1 цього Кодексу» викласти в такій редакції: «передбачені статтями 6-2 і 6-3 цього Кодексу»;

ст. 378 КПК України «Вирок (постанова) апеляційного суду» доповнити частиною 7 такого змісту: «Апеляційний суд, встановивши обставини, передбачені ст. 6-1 цього Кодексу, скасовує одне із рішень, які зазначені у ст. 347 цього Кодексу, і постановляє виправдувальний вирок».

У **Додатках** наведено узагальнені статистичні дані Верховного Суду України, досліджених кримінальних справ місцевих судів, зразок анкети та результати анкетування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Крет Г.Р. Поняття і система підстав закриття кримінальних справ /Г.Р. Крет //Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: зб. наук. праць. Випуск XV. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 229-234.

2. Крет Г.Р., Білас А.І. Закриття кримінальної справи: теоретичні проблеми застосування інституту /Г.Р. Крет //Наше право, 2006. – № 1. – С. 43-46.

3. Крет Г.Р. Порядок закриття кримінальних справ за наявності підстав передбачених деякими нормами Особливої частини КК України /Г.Р. Крет //Держава і право. Юридичні і політичні науки. Випуск 37. – Київ, 2007. – С. 554-558.

4. Крет Г.Р. Законодавче визначення підстав, що дають право на реабілітацію особи /Г.Р. Крет //Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: зб. наук. праць. Випуск XVIII. – Івано-Франківськ, 2007. – С. 251-255.

5. Крет Г.Р., Король В.В. Закриття кримінальної справи у зв'язку із закінченням строків давності притягнення особи до кримінальної відповідальності /Г.Р. Крет //Часопис Київського університету права. – 2008. – № 3. – С. 280-284.

6. Крет Г.Р. Закриття кримінальної справи у зв'язку з дійовим каяттям /Г.Р. Крет //Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні: матеріали Всеукраїнської міжвузівської наукової конференції молодих вчених та аспірантів (м. Івано-Франківськ, 28 квітня 2006 року). – Івано-Франківськ, 2006. – С. 360-362.

7. Крет Г.Р. Декриміналізація діяння, як підстава для закриття кримінальної справи /Г.Р. Крет //Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина: матеріали Всеукраїнської міжвузівської наукової конференції молодих вчених та аспірантів (м. Івано-Франківськ, 20 квітня 2007 року). – Івано-Франківськ, 2007. – С. 370-373.

8. Крет Г.Р. Непричетність особи до вчинення злочину, як підстава закриття кримінальної справи /Г.Р. Крет //Від громадянського суспільства – до правової держави: тези II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 25 квітня 2007 року). – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. – С. 379-382.

9. Крет Г.Р. Відсутність події злочину як підстава для закриття кримінальної справи /Г.Р. Крет //Актуальні питання реформування правової системи України:

зб. наук. праць за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції. Том II (м. Луцьк, 1-2 червня 2007 року). – Луцьк, 2007. – С. 399-400.

10. Крет Г.Р. Закриття кримінальної справи та звільнення особи від кримінальної відповідальності на підставі акта помилування /Г.Р. Крет //Верховенство права у правозастосовній діяльності: матеріали Регіональної науково-практичної конференції, присвяченої 15-ій річниці Юридичного інституту (м. Івано-Франківськ, 12-13 жовтня 2007 року). – Івано-Франківськ, 2007. – С. 269-271.

11. Крет Г.Р. Закриття кримінальної справи за nereабілітуючими підставами в стадії попереднього розгляду справи суддею /Г.Р. Крет //Актуальні питання реформування правової системи України: зб. наук. праць V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Луцьк, 30-31 травня 2008 року). – Луцьк, 2008. – С. 500-502.

12. Крет Г.Р. Співвідношення понять закриття кримінальної справи і закриття кримінального переслідування /Г.Р. Крет //Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та аспірантів (м. Івано-Франківськ, 23-24 квітня 2009 року). – Івано-Франківськ, 2009. – С. 184-186.

13. Крет Г.Р. Порядок закриття кримінальної справи за реабілітуючими підставами в стадії попереднього розгляду справи суддею /Г.Р. Крет //Актуальні питання реформування правової системи України: зб. наук. праць VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Луцьк, 29-30 травня 2009 року). – Луцьк, 2009. – С. 562-563.

АНОТАЦІЯ

Крет Г.Р. Теоретичні, правові та прикладні аспекти закриття кримінальних справ у суді. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2010.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню теоретичних, правових та прикладних проблем закриття кримінальних справ у суді. Досліджено історичний розвиток, поняття та зміст інституту закриття кримінальної справи, наведено систему процесуальних підстав для закриття кримінальних справ, проаналізовано процесуальні особливості встановлення фактичних обставин, що підтверджують наявність підстав для закриття кримінальних справ, та прийняття судом рішення про їх застосування, досліджено правове регулювання порядку закриття кримінальних справ в судових інстанціях.

Сформульовано пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинного кримінально-процесуального та кримінального законодавства, зокрема щодо вдосконалення системи підстав та порядку закриття кримінальних справ у суді.

Ключові слова: закриття кримінальної справи; звільнення від кримінальної відповідальності; підстави, що дають право на реабілітацію; підстави, що не дають право на реабілітацію; формально-процесуальні підстави; закриття провадження у кримінальній справі.

АННОТАЦІЯ

Крет Г.Р. Теоретические, правовые и прикладные аспекты прекращения уголовных дел в суде. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2010.

Диссертация посвящена комплексному исследованию теоретических и практических проблем правового регулирования процессуального порядка прекращения уголовных дел в суде.

В работе исследованы вопросы становления и развития института прекращения уголовного дела в законодательстве и уголовно-процессуальной науке. Обосновано, что исторически институт прекращения уголовного дела развивался как комплексный правовой институт. Законодатель на всех этапах его развития связывал предпосылки и порядок прекращения уголовного дела, с разными основаниями, в первую очередь с освобождением от уголовной ответственности, а впоследствии – реабилитирующими и формально-процесуальными основаниями, каждый раз усложняя или наоборот упрощая процессуальную форму принятия такого решения в зависимости от конкретных уголовно-правовых оснований.

В своем развитии институт прекращения уголовного дела прошел несколько этапов, которые характеризуются разной степенью определенности оснований и порядка прекращения уголовного дела.

Сформулировано определение прекращения уголовного дела как комплексного процессуального института, который распространяется на все стадии уголовного процесса и являет собой систему правовых норм, которые регулируют порядок принятия уполномоченным органом или должностным лицом решения о невозможности последующего производства по делу, учитывая наличие определенных законом обстоятельств, в результате чего прекращаются процессуальные отношения между субъектами процесса.

Проанализированы изложенные в литературе точки зрения относительно классификации оснований для прекращения уголовных дел. Определено, что наиболее удачной для законодательного закрепления является классификация оснований для прекращения уголовного дела на основания, которые дают право на реабилитацию, основания, которые не дают права на реабилитацию, и формально-процесуальные основания.

Исследованы фактические обстоятельства, которые подтверждают наличие основания для прекращения уголовного дела. Действующий УПК Украины предлагается дополнить новыми основаниями для прекращения уголовного дела

нереабилитирующего характера: если Особенной частью Уголовного кодекса Украины предусмотрено специальное основание освобождения от уголовной ответственности; в связи с декриминализацией деяния; в связи с наличием у лица особенного правового статуса, предусмотренного действующим законодательством.

Изложены предложения относительно порядка остановки производства по делу в случае отсутствия разрешения уполномоченного органа или должностного лица на привлечение к уголовной ответственности в случаях, предусмотренных законодательством.

Рассмотрен процессуальный порядок прекращения уголовных дел на стадиях предварительного рассмотрения дела судьей, судебного разбирательства, апелляционной и кассационной инстанций. Акцентируется внимание на том, что уголовное дело по основаниям, которые дают право на реабилитацию, и основания, которые не дают права на реабилитацию, должно прекращаться только во время судебного разбирательства.

Проанализировав дискуссионный в науке вопрос в отношении отказа прокурора от поддержания государственного обвинения в суде и отказа потерпевшего от права требовать продолжения рассмотрения уголовного дела, сформулирован вывод, что в таком случае суд должен не прекращать дело, а выносить оправдательный приговор (часть 4 ст. 327 УПК Украины).

Обосновано, что в случае отказа лица от прекращения уголовного дела в связи с наличием одного из оснований, которые не дают права на реабилитацию, суд рассматривает дело до конца и постановляет обвинительный приговор с освобождением лица от наказания. Исследован порядок прекращения уголовного дела в случае конкуренции оснований, которые не дают права на реабилитацию.

Сформулирован вывод о том, что в случае, когда суд апелляционной инстанции установит наличие одного из оснований, которые дают право на реабилитацию, он обязан вынести оправдательный приговор.

Концептуальное изложение основных положений диссертации, предложения, которые направлены на усовершенствование уголовно-процессуального и уголовного законодательства, а также судебной практики при решении вопроса о прекращении уголовных дел, изложены в заключении.

Ключевые слова: прекращение уголовного дела; освобождение от уголовной ответственности; основания, которые дают право на реабилитацию; основания, которые не дают права на реабилитацию; формально-процессуальные основания; прекращение производства по уголовному делу.

SUMMARY

Kret G.R. Theoretical, legal and applied aspects of closing the criminal cases in a court. – Manuscript.

The dissertation is claiming for acquisition degree of the candidate of law, specialization 12.00.09 – in criminal procedure and criminology; forensic examination; operational-investigative activity – Odesa National Law Academy, Odesa, 2010.

Dissertation is devoted the theoretical, legal and applied problems of closing the criminal cases in a court. Probed historical development, concept and maintenance of institute of closing the criminal case, the system of judicial grounds is resulted for closing the criminal cases, the judicial features of establishment of actual circumstances, which confirm the presence of grounds for closing the criminal cases, and acceptance of cramps of decision, about their application, are analyzed, probed legal adjusting of order of closing the criminal cases in judicial instances.

Suggestions are formulated directed on perfection of current criminal and criminal-procedural legislation, in particular in relation to perfection of the system of grounds and order of closing the criminal cases in a court.

Keywords: closing the criminal case; release is from criminal responsibility; grounds which give a right on the rehabilitation; grounds which do not give a right on the rehabilitation; formal judicial grounds; closing of realization is in criminal business.